

ΠΩΣ ΠΕΘΑΝΕ ΕΝΑΣ ΜΕΓΑΛΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ ΣΤΙΓΜΕΣ ΤΟΥ ΖΑΝ ΜΟΡΕΑΣ

[Είς τὸ τελευταίον τεύχος τῶν «Φιλολογικῶν Νέων» τῶν Παρισίων δημοσιεύεται ἡ περιγραφή τῶν τελευταίων στιγμῶν τοῦ Ζαν Μορέας (τοῦ Ἑλλήνου Ἰω. Παπαδιαμαντοπούλου), ἀπὸ τὸν φίλον του Γάλλον διάνοον Μωρίς Κουλόν, ὁ ὁποῖος παρέμεινε παρὰ τὴν κλίνην τοῦ ποιητοῦ καθ' ὅλην τὴν ἀσθένειαν, μέχρι τοῦ θανάτου του.]

12 Μαρτίου 1910

Γύρω ἀπ' τὸ κρεβάτι τοῦ Μορέας σὸν νοσοκομεῖο εἶνε μαζεμένοι ὅλοι οἱ φίλοι του.

Ὁ Μορέας παρ' ὅλη τὴν ἐξάντλησιν τοῦ μιλεῖ μαζὺ τους, μὲ διαύγεια πνεύματος :

— Μόνον ἡ νεότης πρέπει νὰ ζῆ, τοὺς ἔλεγε. Ὅταν περνᾷει κανεὶς τὰ εἰκοσιπέντε πρέπει νὰ πεθαίνει...

Τότε τὸν ρώτησε κάποιος :

— Πρέπει νὰ πεθαίνει κανεὶς σὺν τελειώσει ἢ νεότης κι' ὅταν ἀκόμη πρόκειται νὰ γράψῃ ἕνα ἔργο σὺν τὴν «Στροφῆς» ;

— Αὐτὸ εἶνε ἕνας λόγος. Ὁ κάθε ἄνθρωπος ἔχει τὸ λόγο του. Ἔτσι ζῆ ὁ κόσμος.

— Μά, σερβαστέ μου Μάιτρε, ὁ λόγος τῆς ζωῆς σας δὲν ἐτελειώσε ἀκόμα. Ἡ τραγωδία σας «Ὁ Φιλοκλήτης» ;...

— Οὐ, ἐγκατελείψθη δὲν εἶνε πρώτη φορά πὺν συμβαίνει ἕνα τέτοιο πράγμα.

— Ὡστόσο δὲ μπορεῖτε πὰ νὰ γράψετε :

«Πρέπει νὰ μοιάζω
Μὲ τὸν πιδ ἐγκαταλειμένο !»

Οἱ φίλοι σας, βλέπετε, δὲ οἶες ἐγκατέλειψαν. Μονάχα οἱ γιατροὶ καθὼς φαίνεται νομίζουν ὅτι δέχοντε πολλές ἐπισκέψεις* φοβούνται πῶς οἶες κουράζον.

— Ἄντοι νὰ σωμαίνον, ἀφοῦ δὲν μποροῦν νὰ κάνουν τίποτε. Ἄν ἤξεραν τόσο καλά τὸ ἐπάγγελμαμά τους ὅσο ἐγὼ ξέρω τὸ ἐπάγγελμα τῶν στήχων, θὰ εἶχα γίνε καλά. Καὶ ἂν αὐτὲς οἱ ἐπισκέψεις μὲ κάνουν ν' ἀναβάλλω τὸ ταξίδι μου ; Δὲ μὲ κουράζον διόλου, μακαρίζον μόνο σὸ τέλος... Ὁ θάνατος χρειάζεται μεγάλη ὑπομονή.

16 Μαρτίου

Ὁ ποιητὴς πέρασε νύχτα ἄσοχημ. Τὸ πρωὶ ἡ καταστασὴ του εἶταν ἔτσι κ' εἶται. Μὰ ἡ καρὰ πὺν μόρσεσε νὰ κἀνῃ τὴ διαθήκην του τὸν ἐγαλβάνιζε. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ συμβολαιογράφου καὶ τῶν μαρτύρων μᾶς εἶπε :

— Τώρα εἶνε πολὺ καλά. Εἶνε ἡ καλλίτερη στιγμὴ γιὰ νὰ πεθᾶω. Εἶνε ἡ καλλίτερη ἐκκαιρία. Θὰ μοῦ γίνῃ ὁμορφὴ κηδεία. Θὰ ποῦνε ὠραῖους λόγους. Θὰ δῆτε. Θὰ δῆτε... Ἐὰχουμλουλούδια, μὰ νὰ εἶνε ἀνδοδέομες* ὄχι στεφάνους* σχαινομαί τους στεφάνους. Δὲ μιλῶ, ἐννοεῖται, γιὰ τοὺς μετὰλλινους στεφάνους. Μετὰ τὴν καθῶν μου, σὴν ὕπν τοῦ ἡλίου, θὰ πᾶτε μὲ βάρκα σὸν Ἐπικουράνα καὶ θὰ ρίξτε καθάνας σας μιὰ χουφτα τῆς τέφρας μου σὸν νερὸ.

17 Μαρτίου, μεσημέρι

...«Θέλετε νὰ μοῦ πῆτε τίποτε; μὲ ρώτησε.

— Δὲ μπορῶ νὰ οἶες μιλῶω, γιατί δὲν κἀνει νὰ μιλάτε.

— Ὡ, φίλε μου, μιλάτε. Τὸ ξέρω αὐτὸ. Μόνο οἱ γιατροὶ τῆς πεντάρας ἀπαγορεύον τοὺς ἀνθρώπους νὰ μιλοῦν...

— Δὲ μπορῶ νὰ οἶες μιλῶω παρὰ γιὰ τὸ ἔργο σας καὶ οἶες δὲ θέλετε νὰ οἶες μιλῶω γιὰ αὐτὸ.

— Ὡ ! τὸ ἔργο μου, τὸ ξέρω ! θὰ μιλήσετε γι' αὐτὸ τοὺς ἄλλους...

... Ἡ ἀρρώστεια μου, ἐξακολούθησε, εἶνε μιὰ μανία τοῦ Ἀπόλλωνος κ' οἱ γιατροὶ τὴν κοιτάζον σὰ νὰ μποροῦσαν νὰ τὴν βροῦν μέσα στοὺς κώδικες των.

Εἶνε μιὰ ἀρρώστεια ἱερῆ ! ὅπως ἐχὼ γράφει σὸν «Αἰαντα»
Κακὸ πὺν ἦρθε ἀπ' τοὺς θεοὺς σύντριψε τὴν ψυχὴ του.

... Ἄχ, ἂν μποροῦσα ;
... Εἶνε τρομερὸ, δὲ μπορῶ...
Ἐὰρθη ἰσως στιγμὴ πὺν θὰ μπορῶω νὰ σπκωθῶ καὶ θὰ πᾶω ἀπὸ τὸ παράθυρο...

18 Μαρτίου

Μιὰ ἡ ὦρα. Ἀποκοιμήθηκε. Ἐχει γείρει ἐλαφρὰ σὸν δεξιὸ πλευρὸ, ἡ ἀναπνοὴ του εἶνε κανονική, τὸ στόμα του μισόνοιχο.

οἱ κρόταφοὶ του καὶ τὸ μέτωπο ἔχον μιὰ μελανάδα,

Ἄξαφην ἀφύπνισιν :

— Τι ὦρα εἶνε ;

— Μιάμισπ.

— Ὡ ! λά ! λά ! ἐνόμιζα πῶς εἶταν 8 τὸ πρωῶ... Μιάμισπ ! Τι κακό ! γρήγορα φωνάζτε τοὺς νοσοκόμους...

Ξαναποκοιμεῖται μετὰ πέντε λεπτά ἀκούγοντας βήματα ἔξω, ρωτᾷει :

— Ποιὸς εἶνε ;

— Κανεὶς ;

— Κοίτα ! λέει ἐπιταχτικά.

— Εἶνε μιὰ νοσοκόμα

— Ἰσως θὰ τὴν ἔσειλαν γ' ἀντικαταστήσει τοὺς ἀνθρώπους πὺν μὲ περιποιῶνται. Πρέπει νὰ κοιμηθῶν κι' αὐτοί.

Νομίζοντας πῶς ἀποκοιμήθηκε πῆγα καὶ στάθηκα σὸν παράθυρο :

— Τὰ καινούργια βλαστάρια σκόσανε σὶς καστανιὲς ; μὲ ρωτᾷει...

Ἐσσερες ἡ ὦρα γύρω του εἶνε ὁ Βαλέι, ὁ ντὲ Ριέ, ὁ Ρουβεῦρ, κ' ἐγὼ.

Λέει σὸν ντὲ Ριέ πὺν τοῦ φέρνει ρόδα :

Τὰ ρόδα τοῦτα ἄς ρίξουμε μέρ' σὸν κρασί αὐτὸ, Μέρ' σὸν καλὸ αὐτὸ κρασί ἄς ρίξουμε ὅλο ρόδα...

...Σεῖς πὺν εἶστε ἀπὸ τὴν Προβηγκία, ἐξακολούθει, καὶ θὰ πᾶτε σὲ λίγο ἐκεῖ, νὰ πῆτε εἰς ὑγείαν μου ἕνα ποτήρι κρασί τοῦ Σατωνέφ.

(Εἶ ρ ω ν ι κ ἂ) Εἰς ὑγείαν μου !

Στὴν δική σας. Στὴν ὑγεία τοῦ μαιτρε σας τοῦ Μιστράλ !

30 Μαρτίου

Πηγαίνω ὡς τὸ κρεβάτι του.

Τὰ μάγουλά του εἶνε φουσκωμένα ὅπως κ' ἡ μύτη του. Τὸ μέτωπό του μελανισμένο σὺν τὸ στόμα του πὺν εἶνε ανοιχτὸ, πὺν ἐσώπασε ὕστερ' ἀπὸ ἕνα λόζηγμα. Ἀνατινάξεται ὀλόκληρος δυὸ ἢ τρεῖς φορές.

Σὰν τὴν τροχάλια τοῦ πηγαδιῦ πὺν ἀντηχεῖ σ' ἕνα ὑπόγειο πολὺβαθῶ, ἔφτασε ὡς τὰ αὐτιά μου ἡ καλιὰ χάλκινη φωνή του.

Ὁ Σουλβαῖν (1) ὀρκίζεται ὅτι εἶπε γιὰ τελευταία φορά εἰς λέξεις : «Σουλβαῖν, Σουλβαῖν», Ἡ γονατὰ τοῦ Σουλβαῖν κλαίει, κ' ἐμένα τὰ δάκρια εἶνε εἶσιμα νὰ τρέξον.

Ὁ ρόγγος ἀρχίζει.

10 12. Ὁ νοσοκόμος ἔφτασε κ. ἠὼς κι' ὁ γιατρός.

Ὁ ρόγγος ἐξακολουθεῖ.

Τὸ φῶς τῆς λάμπας πέφτει ἀπάνω σὴν ὄψη του τὴ νικημένη πὺν ἀλλάνεται ὁ θάνατος.

Ὁ νοσοκόμος μᾶς λέει.

— Χτὲς κατὰ τὴς ἔντεκα ἡ ὦρα ὁ κύριος μοῦ εἶπε : «Ἄν ζῆω καὶ γεράσω, δὲ θὰ σ' ἀφήσω νὰ δουλέυεις πιδ.»

Ἐπειτα εἶπε, ἐπρόσθεσε κάποιος ἄλλος : Ἐλέω νὰ πᾶω σὴν πατρίδα μου, σ' αὐτὴ τὴν κοιλάδα... ποῖα εἶνε αὐτὴ ἡ κοιλάδα ; Ἐπειτα δὲν εἶπε τίποτε πιδ, ἄρχισε νὰ φωνάζει ἴσαμε μιὰ ὦρα κι' ἦρθε ἔτσι ὁ λήθαργος...

Φτωχὲ Ζάν !

Marcel Coulon

(1) Σουλβαῖν, διάσημος ἡθοποιὸς πὺν εἶχε ἔρθει μαζί μὲ τὸ Μορέας στὴν Ἑλλάδα.

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΣ

Τὸ «Μπουκέτο» καθιστᾷ γνωστὸν εἰς τοὺς ἐν Ἀθῆναις ἀναγνώστας του ὅτι ἐσηφάλισεν εἰδικὴν ὑπηρεσίαν διανομῶν διὰ τοὺς συνδρομητὰς τῆς πρωτεύουσας, τοὺς ὁποῖους ἀπέφευγε νὰ ἐγγράφῃ μέχρι σήμερον, λόφ τῶν παρουσιαζομένων καλυμμάτων ὡς πρὸς τὴν διανομὴν. Ἦδη εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ «Μπουκέτου» (Τμήμα Διεπεραιώσεως, Λέκκα 7) ἐνεργοῦνται ἐγγράφαι συνδρομητῶν καὶ ἐξ Ἀθῆνῶν. Οἱ ἐνδιαφερόμενοι δύνανται νὰ ἐγγραφοῦν εἴτε προσερχόμενοι αὐτοπροσώπως, εἴτε ἐμβάλλοντες ταχυδρομικῶς τὸ ἀντίτιμον. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ φύλλου ἐν Ἀθῆναις θὰ γίνετα ἀσφαλῶς καὶ ἐγκαίρως, μίαν ἡμέραν μάλιστα πρὸ τοῦ κυκλοφορήσεως τοῦτο διὰ τοῦ Πρακτορείου.

ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ «ΜΠΟΥΚΕΤΟΥ»

Κανένα βιβλίον δὲν κωλήθηκα ποτὲ, δὲν ἔγινε εἶσι ἀνάγκαστο, ὅπως τὸ Ἡμερολόγιον τοῦ «Μπουκέτου» ἀπ' ὅτου ἐξεδόθη. Τὴν Πρωτοχρονιά τὸ προσέφεραν στὰ σπῖτα ὡς δῶρον, δῶρον πολὺτιμον καὶ ἀνεκτίμητον. Μᾶς τὸ ζητοῦν ἀπὸ τὰ ἄκρα τοῦ κόσμου. Ὅποιος δὲν τὸ ἀποκτήσει θὰ εἶνε δυστυχῆς, διότι ποτὲ Ἡμερολόγιον δὲν συνεκέντησε τόσο ἐλεγκτὴ, τόσο πρωτότυπη καὶ θαυμασίαν ὕλην, κομμάτια μουσικὰ τῶν καλυτέρων συνθετῶν μας γιὰ πρώτη φορά δημοσιευόμενα καὶ χίλια δυὸ ἄλλα πράγματα πὺν δὲν τὰ φαντάζεσθε